

Entendre Letònia

L'arribada és plàcida —com el temps del moment. El sol, a estones, fon lentament les piles de neu dels carrers. Són les restes d'una altra forta nevada, la setmana anterior. Aquí encara és ple hivern. Són les dues del migdia, a tres graus de temperatura.

Riga, el gran port i metròpoli bàltica, és capital d'un país de contrastos. El silenci de la gent a l'autobús que em porta al centre de Riga em fa pensar com de lluny sóc de casa. Els ulls blaus, quasi transparents, dels qui eviten de creuar-se la mirada al bus conviuen amb la gamma d'ocres i marrons del paisatge hivernal. Es tracta d'un paisatge que barreja edificis moderns de façana brillant, velles casetes de colors i el brutalisme dels vells blocs d'habitatge soviè-

Els vells legionaris letons de les Waffen-SS

La Legió Letona va ser el cos armat enquadrat a les Waffen-SS per lluitar, en nom d'Adolf Hitler, contra el comunisme i la Unió Soviètica. Cada any pels carrers de Riga, la capital de Letònia, es commemoren les gestes de l'equivalent letó de la Divisió Azul. Entre veterans i grups afins d'altres països de l'extint teló d'acer, un nazisme banal s'expressa amb absoluta normalitat i respectabilitat. EL TEMPS ha anat a Riga per conèixer la força d'una extrema dreta amb vitalitat.

1. Veterans i militants ultradretans amb simbologia del partit nazifeixista letó Perkonkrusts manifestant-se plegats.
2. Dos veterans esperen davant l'església de Sant Joan.
3. Un home llueix l'uniforme de camuflatge hivernal reversible (la part interior és blanca per a terrenys nevats) de les Waffen-SS. L'uniforme és una reproducció del model original però sense insignies.
4. Cap rapat amb el tatuatge "nascut per odiar".
5. Una dona de la comitiva lituana llueix uns guants guarnits amb l'esvàstica.

tics. Camions atrotinats de l'extinta Unió Soviètica circulen de costat dels nombrosos tot terreny de gamma alta i matrícula russa. És precisament aquest xoc —cultural, temporal i també de cosmovisió— el que m'acompanyarà durant tot el viatge. De fet, el que he vingut a fer al

Bàltic té molt a veure amb aquest contrast entre nacions, cultures, referents, i relats nacionals i històrics.

Letònia és un Estat jove dins una nació vella. Parlar d'aquest país bàltic és fer-ho d'una terra ocupada contínuament pels seus veïns: alemanys, dane-

sos, suecs, polonesos, lituans i russos. Hi han deixat la seva petja. Són sobretot els russos els qui han marcat més Letònia, notablement en l'idioma: el rus és la segona llengua del país tot i que el letó és l'únic idioma oficial. Letònia va viure una intensa política de russificació al →

→ segle XIX que va quedar frustrada per la renaixença nacional i lingüística dels països benestants letons al terç final del segle. L'any 1918 els alemanys van ocupar el país, però el novembre del mateix any, i amb l'ajut dels aliats, van proclamar la independència. El 1940 van ser ocupats pels soviètics i del 1941 al 1944 per l'Alemanya nazi. Alliberats per les tropes soviètiques, el país no va recuperar la seva independència fins al 1991.

L'aiguabarreig cultural també es palesa en les seves esglésies, en un país no especialment confessional. Només cal passejar-se pel centre de Riga per trobar-hi temples luterans, catòlics, ortodoxos i una única sinagoga al mig de la ciutat —la mostra del ric passat jueu de la ciutat que va tenir un abans i un després amb l'ocupació nazi. A Riga, la capital, hi viuen prop de 700.000 persones dels poc més de 2.200.000 que té el país —una societat eminentment urbana.

Xavier Vinyals, ex-cònsol honorífic de la República de Letònia a Barcelona que la diplomàcia espanyola va fer cessar a cop de mentida, m'explica que de les tres repúbliques bàltiques Letònia és la més heterogènia. Un 40% de la població és russòfona. Això converteix Letònia en l'únic país de la Unió Europea on els russos se senten com a casa. El poder industrial i el port de Riga van ser precisament un dels imants socio-econòmics

del país i de tot el Bàltic. En l'època de la Rússia tsarista, Riga era la quarta ciutat de l'imperi, un enclavament vital de la seva industrialització. Actualment Letònia té unes condicions restrictives per adquirir la nacionalitat. Hi ha també una dura legislació pel que fa a la simbologia nacional: la bandera, per llei, mai no pot tocar a terra quan està penjada i és obligat desplegar-la a tots els edificis durant dos dies l'any. Vinyals també em conta com l'activa comunitat jueva del país va quedar massacrada a l'Holocaust. De les restes del passat jueu, la més notable és la sinagoga del centre històric, l'única que es va salvar del foc pel seu emplaçament. Cremar-la hauria posat en risc tota la part antiga de la ciutat.

La Legió Letona

La Legió Letona la formaven més de 87.000 homes que es van enrolar a les Waffen-SS i uns altres 27.000 enquadrats a l'exèrcit regular alemany, la Wehrmacht. L'objectiu era combatre els soviètics. Les Waffen-SS, braç militar de les SS de Heinrich Himmler, van ser un cos de combat que es va nodrir en part de voluntaris dels països ocupats pel Reich alemany. A partir de 1943 el reclutament es va forçar. Les Waffen-SS eren conegudes per la seva habilitat en combat i la seva extrema crueltat. Van arribar a tenir més de 900.000 combatents formats per

alemanys però també per milers d'homes de fins a vint-i-cinc nacionalitats diferents: holandesos, grecs, espanyols, noruecs, britànics, francesos, turcs, estonians, lituans... i també letons.

La Legió Letona, formada per aquests més de 100.000 homes entre membres de les SS i de la Wehrmacht, va ser activa des del gener de 1943 fins a la caiguda del Tercer Reich el maig de 1945. Va ser una de les últimes unitats a rendir-se a les tropes soviètiques. La controvèrsia és encara ben viva entre historiadors i polítics. Mentre que la historiografia oficial del país afirma que acusar la Legió Letona de col·laborar amb crims de guerra és una manipulació històrica, altres historiadors dels fets defensen que la Legió no només va col·laborar amb els nazis, sinó que molts dels seus membres van participar activament en l'Holocaust —entre 1941 i 1943 just abans de crear la Legió. Aquesta participació en l'Holocaust és provada i àmpliament documentada.

El nucli inicial de la Legió Letona es va formar dos anys abans, el 1941, fruit dels Batallons de la Policia de Letònia. Eren unes unitats formades per policies, militars i milicians de l'Aizsargi —la força paramilitar d'autodefensa creada pel govern provisional de Letònia l'any 1919 i dissolta amb l'ocupació soviètica de 1940. Aquest nucli de legionaris tam-

Imatges històriques de la Legió Letona desfilar pels carrers de Riga. Els seus efectius portaven l'uniforme estàndard de les Waffen-SS amb el distintiu nacional corresponent, que llueix la bandera letona.

1. Veterans a l'ofrena floral a l'esplanada del monument.
2. Les dones del partit organitzador de l'acte s'encarregaven de dur poms de flors amb els colors de la bandera letona.
3. Un grup d'ucraïnesos i polonesos que van sumar-se a l'ofrena floral.
4. Manifestants i veterans amb cartells diversos.

bé estava format originalment per membres de l'Arajs Kommando —una unitat policial dirigida per Viktors Arajs, un destacat membre de les Waffen-SS letones. S'estima que la meitat dels jueus assassinats durant l'Holocaust a Letònia van ser víctimes de l'Arajs Kommando. Fou a partir del febrer de 1943, un mes després de la fundació de la Legió, que els alemanys van començar a reclutar homes en edat militar. Algunes dades sostingudes per l'investigador letó Edvins Bruveli apunten que només entre el 15% i el 20% dels integrants de la Legió Letona eren voluntaris reals i que la resta van ser forçats a allistar-s'hi. L'alternativa eren els camps de treball forçat. A diferència de la veïna Lituània, a Letò-

nia no hi va haver un boicot al reclutament forçós.

L'homenatge de la discòrdia: nazis o patriotes?

Des de 1998, cada 16 de març a Riga se celebra el *Latviešu legionāru diena*, la Diada dels Legionaris Letons. La diada va ser una commemoració oficial només dos anys. Va ser abolida com a festa oficial a partir de l'any 2000. Donava una mala imatge del país davant del procés d'integració de Letònia a la Unió Europea. El 16 de març commemora la victòria d'una batalla que la Legió va lliurar contra els soviètics entre el 16 i el 18 de març de 1944.

La commemoració per la memòria dels Legionaris Letons es basa en un ser-

vei litúrgic luterà —la Reforma va tenir un impacte important a Letònia— en una cèntrica església de Riga. Seguidament, hi ha una desfílada dels vells combatents, familiars i activistes nacionalistes i ultradretans —tant letons com estrangers— fins al cèntric Monument a la Llibertat, on es realitza una ofrena floral amb tots els honors, guàrdia militar de l'Exèrcit letó inclosa.

Actualment, l'únic grup parlamentari que dona suport a la marxa és el Nacionalas apvienības Visu Latvijai-TB/LNNK (Aliança Nacional-Tot per Letònia), una coalició de dreta populista fruit de la unió l'any 2011 entre els nacionalistes conservadors del Tevzemei ONU Bri-
vibai / LNNK (Per la Pàtria i la Llibertat) i →

→ l'extrema dreta del Visu Latvijai! (Tot per Letònia!). Nils Muižnieks, qui va ser ministre del Govern letó entre 2002 i 2004 i president de la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància, va qualificar el partit Tot per Letònia! directament de racista. Actualment la coalició Aliança Nacional-Tot per Letònia té 17 diputats a la Saeima, el parlament letó, el quart partit a la cambra alta del país, tot i ser el soci minoritari de l'actual Govern. Aliança Nacional-Tot per Letònia ha mostrat públicament la seva oposició a la política de quotes de refugiats de la Unió i a la nacionalització de ciutadans extracomunitaris, especialment russos.

L'homenatge a la Legió és seguit anualment per unes 2.000 persones. Divideix la societat letona entre els qui ho veuen com un acte de memòria per l'alliberament nacional del país i els qui hi veuen un intent de blanquejar la pròpia història i les vergonyes del col·laboracionisme amb el nazisme. L'any 2011, la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància va emetre un informe on mostrava la seva preocupació per l'autorització d'actes públics en commemoració dels ex-combatents de les Waffen-SS. El març de 2012, durant una visita a Riga, el caçador de nazis jueu nord-americà Efraim Zuroff, va declarar que, si bé la Legió Letona no va estar involucrada en els crims de l'Holocaust, molts dels seus membres havien format part anteriorment dels cossos policials letons que sí que havien participat en l'assassinat massiu de civils, principalment jueus. D'altra banda, els letons partidaris de la commemoració insisteixen

que els combatents de la Legió van lluitar per alliberar-se de l'ocupació soviètica i que les Waffen-SS només n'eren un instrument. En aquest discurs, els alemanys també són considerats ocupants. És aquí on entra un factor clau en el si de la política letona: l'anticomunisme. Tot l'edifici discursiu no s'entén sense el mig segle d'ocupació del país per part dels soviètics. Aquesta ocupació ha desembocat en l'actual recel a tota esquerra. Els soviètics van alliberar el país dels nazis, però també el van ocupar durant 50 anys. Cal tenir en compte que Letònia és

BUFANDA GUARNIDA AMB CREUS GAMMADES, INSÍGNIA NAZI A LA GORRA. NINGÚ DIU RES

un dels països de l'antiga òrbita soviètica que en els últims anys ha regulat l'exhibició de simbologia comunista i nazi. La legislació xoca amb la realitat: el passat 16 de març de 2017 diverses persones van desfilar visiblement amb l'esvàstica nazi, sense cap mena de problema en una desfilada fortament custodiada per agents policials.

Un matí entre roses i esvàstiques
M'aixeco inquiet cap a les set del matí en un cèntric hotel de Riga. Encara falten tres hores perquè comenci a haver-

hi moviment a l'església de Sant Joan. El nerviosisme pot més que la son. Estic sol en un país que no conec i no tinc ni la més remota idea del que pot passar avui. Evidentment, abans de fer cap a Letònia m'he informat sobre l'acte, com es desenvolupa, qui el convoca i els requeriments necessaris perquè la premsa pugui fer la seva feina amb normalitat. Però l'experiència em diu que en aquesta mena d'esdeveniments sempre hi ha un factor d'atzar que s'escapa del càlcul i la previsió.

Esmorzo ràpid i fort preveient que el matí serà llarg i no tinc ni idea de l'hora en què acabaré la feina. Agafo la càmera, el casquet i els guants i surto al carrer. El radiant sol d'hivern no trenca els 0 graus; el fred es fa notar. Llàstima del sol penso, el contrallum matiner d'hivern és dolent per a les fotografies. Hauria preferit mil vegades una nevada tènue o un cel ben carregat. Al cap i a la fi, avui mana la càmera.

Evito d'anar directament cap a l'església i rodejo el centre històric per veure si hi ha moviment. No trigo gaire a topar-me amb grups d'antiavalots vestits com si fossin robots d'una pel·lícula de ciència i ficció. Proteccions rígides i articulades per bona part del cos i cara de pocs amics. Malgrat l'aspecte, se'ls veu relaxats, la qual cosa és sens dubte un bon senyal. Després de comprovar que als voltants de l'església encara no hi ha ningú a banda d'un parell de reporters i molta policia, decideixo anar cap al Monument a la Llibertat, el segon escenari de l'acte d'avui. De camí, em vaig trobant grups d'homes de mitjana edat, algun

1. Un militant estonià amb un pedaç del Totenkopf nazi al braç.
2. Religiós luterà encapçalant la processó fins al Monument a la Llibertat.
3. Esplanada del Monument a la Llibertat.

veterà i força grups de joves. Se'ls reconeix per la roba militar o la bandera letona a la solapa de la jaqueta. Alguns també porten flors i grans banderes. Els més grans directament duen l'uniforme de l'exèrcit letó. És un anacronisme històric si el que volen és reivindicar la Legió: els agradi o no, els vells combatents portaven l'uniforme nazi de les SS quan van lluitar contra els soviètics.

Arribat al monument, em trobo un desplegament policial de grans dimensions. Tot el perímetre està encerclat per tanques metàl·liques i encara no hi ha manifestants. Giro cua, m'entretinc a retratar la fantàstica arquitectura dels carrers de Riga i tiro de nou cap a l'església de Sant Joan. Ara sí, comença el festival. Els primer que em trobo, a banda dels periodistes guarnits amb l'armilla fluorescent que els ha facilitat la policia, són un grup d'homes vestits amb roba militar que entra desfilant pel carrer que vorja l'església. Al pit i a l'esquena, hi llueixen el logotip de TM Security. No trigo gaire a esbrinar que és una empresa de seguretat de caire paramilitar contractada per l'organització de l'acte. Segons em comenta un periodista letó, està formada en bona part per ex-militars russos. Amb la mirada peguen. Fan por, molta

més que els que desfilen cap a l'església.

Dels diversos grups que hi ha als voltants de la basílica, els més espectaculars són els de famílies senceres: l'avi veterà, bastó en mà, la seva dona de joells i ram de roses dels colors de la bandera letona, els fills amb roba militar i els néts que també duen poms de flors. Hi ha homes sols que no sabia ubicar políticament, *motards* amb simbologia sospitosa, nacionalistes folrats de banderes letones, nostàlgics del Tercer Reich vestits amb l'uniforme hivernal de les SS —sense cap insígnia nazi, això sí—, militants ultradretans vinguts d'arreu... polonesos, ucraïnesos, lituans, estonians, i segurament també suecs, però sense banderes que els identifiquin. Els estonians i lituans són els més nombrosos, però els ucraïnesos no és queden curts, n'hi ha un bon tou. L'any anterior fins i tot hi va ser present una delegació del Batalló Azov —una milícia paramilitar d'extrema dreta que ha comès tota mena d'atrocitats al país. Alguns dels concentrats porten cartells amb el lema en anglès “nosaltres diem no al nazisme i al comunisme”. No puc evitar de quedar-me bocabadat amb un dels que porta el cartell on surten els retrats de Hitler i Stalin ratllats amb una creu vermella a

sobre i el lema de “ni Hitler ni Stalin”. A la seva esquerra té un dels veterans de la Legió. Pel cap baix deu tenir 92 o 93 anys, els solcs de les arrugues de la cara el delaten. El veterà va acompanyat en tot moment per tres homes vestits de negre amb un pedaç de l'esvàstica al braç. Un fins i tot llueix una bufanda guarnida amb creus gammades, l'altre ho arrodoneix amb una insígnia nazi a la gorra. Ningú diu res. Tot sembla... normal.

No puc evitar traslladar-me a uns anys abans. Penso en la manifestació del 12 d'octubre de 2012 a la plaça de Catalunya de Barcelona, quan vaig veure una parella de mitjana edat amb un braçalet i l'estrella de David cridant arengues contra la imposició (*sic!*) del català. Explicaven a la premsa que eren perseguits pel fet de “no ser nacionalistes”. Tot plegat, ho feien a pocs metres d'uns joves neofeixistes que, bengala en mà, feien onejar banderes franquistes mentre alçaven el braç dret al crit d’“¡Arriba España!”. Penso en tot allò que he vist tantes vegades a casa i en això d'avui. Penso en el feixisme banal, amagat rere un grup de legionaris espanyols cantant himnes militars a Barcelona. Penso en els militants de la xenòfoba Plataforma per Catalunya aplaudint als actes de So-

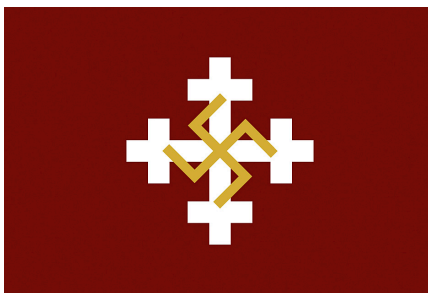
→ cietat Civil Catalana. Penso en els d'Es-
paña2000 manifestant-se el 9 d'Octubre
a València de bracet dels militants del
PP. I ara veig això, neonazis repartint a
la premsa fulls en anglès explicant que
això d'avui no és un acte per glorificar el
nazisme.

La banalització del nazisme entre els
manifestants arriba a l'extrem que diver-
ses persones llueixen bufandes i manyo-
ples amb la creu gammada fent una cu-
riosa sanefa de caire ornamental. Hores
més tard, parlo amb Joseph Koren, co-
ordinador dels antifeixistes letons amb
qui he contactat dies abans de viatjar a
Riga. Em diu que els ultres s'escuden di-
ent que la creu gammada —a voltes la
llueixen invertida— és un antic símbol
letó. Koren m'explica que a Letònia hi ha
una tradició ornamental molt antiga feta
a base de símbols pagans, runes solars,
creus mitològiques i sanefes angulars.
Koren afirma que no, que la creu gam-
mada no és un símbol letó. Els ultres ju-
guen amb l'equívoc de símbols similars
com l'anomenada *ugunskrusts* (creu del
foc), que seria una derivació de l'esvàs-
tica. *L'ugunskrusts* no ho és per la seva
reminiscència nazi sinó com a símbol
solar, un emblema que es troba arreu
del món representat de diferents mane-
res. D'aquí l'equívoc: "feta la llei, feta la
trampa". La simbologia d'aquesta mena
és visible arreu, fins i tot als logotips dels
partits, com el de l'Aliança Nacional-Tot
per Letònia que organitza l'acte d'avui.

No em separo del vell combatent i
els neonazis que l'acompanyen. Em fixo
que al braç duen la creu gammada amb
un altre emblema a sota semblant a una
creu potencada. Porten tantes runes a
la vestimenta que semblen un passatge
en èl·fic d'un llibre de J.R.R. Tolkien. Faig
diverses fotos als símbol per verificar-
ne l'origen. A la nit aconseguixo saber
que es tracta de l'emblema de l'antic par-
tit Perkonkrusts. Rep també el nom de
la mitològica creu del tro, l'esvàstica. El
Perkonkrusts va ser el partit nazifeixista
letó entre 1932 i 1944, nascut després de
la prohibició del primer partit ultradre-
tà letó que també rebia el nom mitolò-
gic d'*Ugunskrusts* fundat per Gustavs
Clemins. Ja al decenni de 1990, l'ultra-
dretà Igors Šiškins va refundar el partit
Perkonkrusts, finalment prohibit, des-
prés que Igors Šiškins i altres militants
fossin jutjats i empresonats el 1997 per
cometre atemptats terroristes. Avui els

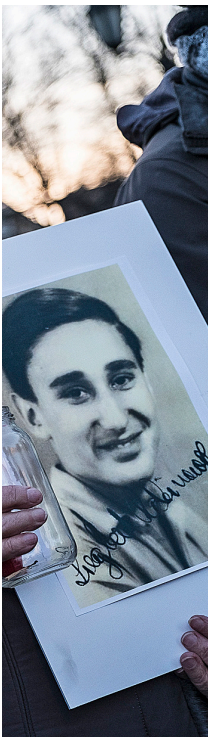
Logotip de l'Aliança Nacional-Tot per Letònia!
A l'esquerra, el símbol pagà del cap doble o *jumis*.
A la dreta, un emblema inspirat en la creu del foc,
en letó *ugunskrusts*.

Emblema del partit Perkonkrusts. Alguns manifestants
el llueixen en forma de pedaç o insígnia metàl·lica.

seus seguidors militen al Gustav Cel-
mina Center, una organització ultradre-
tana inspirada en els postulats del nazi-
feixisme letó d'entreguerres.

L'acte continua amb normalitat, for-
tament custodiat per molts policies i
membres de TM Security. En un mo-
ment donat, dues persones despleguen
una gran pancarta amb un lema contra
la glorificació dels combatents de les
Waffen-SS. La pancarta va signada per
l'organització Bund der Antifaschistin-
nen und Antifaschisten VVN-BdA, ad-
herida a la FIR (Federació Internacional
dels Resistents Antifeixistes) —una xarxa
d'organitzacions antifeixistes represen-
tada arreu per organitzacions de caire
memorialisític com l'Amical de Mauthau-
sen de Catalunya. Ràpidament, diversos
membres de TM Security se'ls emporten
mentre la policia observa. Un dels agents
policials actua i els arrenca la pancarta.
Se'ls endú amigablement, dedueixo que
per la forta presència de premsa gràfica
que cobreix l'acció. Després d'una breu
discussió on s'identifiquen com a anti-
feixistes alemanys, els deixen anar dues
cantonades més amunt i els retornen la
pancarta. Aconseguixo parlar amb ells.
M'expliquen que van arribar la nit abans
amb altres antifeixistes alemanys. Sen-
zillament volien mostrar el seu enuig
per l'homenatge als vells combatents de
les SS. L'any passat ho van intentar una
bona colla, però la majoria mai no van
poder arribar a Riga. La policia letona els
esperava a l'aeroport i els van denegar

Manifestació antifeixista convocada per la Coordinadora Antifeixista de Letònia.
A sota, espai museïtzat sobre l'Holocaust a Letònia.

l'entrada al país en considerar-los un perill per a la seguretat nacional. Enguany han entrat per la frontera lituana per es-talviar-se la rebuda a l'aeroport.

Finalment, la desfilada comença. L'encapçala un pastor luterà flanquejat per abanderats amb l'emblema nacional. Abunden gavardines de pell negra llargues fins als peus, botes altes de muntar, gorres peludes i vestimenta militar. Sembla talment una pel·lícula de la Segona Guerra Mundial. Però no: és l'any 2017 a la capital d'un país membre de la Unió Europea. Hi ha gent que se suma a la marxa mentre travessem el centre històric de la ciutat. D'altres miren la comitiva amb simpatia, amb odi o amb indiferència. Arribem a la plaça del Monument a la Llibertat. Hi ha molta gent esperant. El recinte protegit amb tanques policials és envoltat per una guàrdia d'honor d'homes portadors de la bandera letona. També hi ha dones joves amb rams de flors. És talment una exaltació de la virilitat i la feminitat del nazisme. La comitiva passa pel mig i comença l'ofrena floral als peus del monument. Se senten crits, no aconseguixo entendre què diuen, però de seguida veig què passa. Dos nois joves que llueixen la cinta de Sant Jordi —emblema militar rus fet a base de franges de color taronja i negre— acaben de ser reduïts

per la policia. Criden consignes antifeixistes. Els antiavalots se'ls emporten per la força mentre ells continuen cridant. Els introdueixen dins un vehicle policial. L'acte continua i el sol finalment escalfa l'esplanada del monument. Grups de persones van deixant les flors on pertoca. És fàcil de distingir els veterans, vestits amb l'uniforme de gala de l'exèrcit letó. També identifico caps-rapats neonazis. Un d'ells duu tatuat a la closca "nascut per odiar". Es deixen veure més lituans i estonians amb la simbologia de les seves respectives legions. Un dels nois que porta una bandera dels legionaris de la veïna Estònia llueix una casa de les múltiples versions de camuflatge utilitzat per l'exèrcit nazi. L'home que l'acompanya, vestit rigorosament de negre, porta un pedaç a la jaqueta amb el Totenkopf —la tradicional insígnia de la calavera d'alguns regiments alemanys adoptada per les SS i el seu braç militar. L'acte s'acaba. Abans, però, es realitza un canvi de guàrdia dels militars letons que custodien l'ofrena floral. La gent s'acomia i la premsa es dispersa. Molts dels concentrats es dirigeixen cap a un cementiri proper a seguir amb els actes d'homenatge.

Jo, però, encara no he acabat la feina. Joseph Koren, el meu enllaç al país, em diu que a la tarda hi ha una convo-

catòria de la Coordinadora Antifeixista de Letònia al mateix lloc, just davant del monument. Per fer temps decideixo deixar-me perdre per Riga. Visito el recinte museïtzat de l'antic gueto de la ciutat i del qual no queda res de l'original. El museu és un espai poc cuidat en un antic recinte fabril d'època. Hi ha la reconstrucció d'una de les casetes del gueto i un enorme mur envoltat de filferro espinós on hi ha gravats els milers de noms dels jueus letons assassinats durant l'Holocaust. Fa fred, sobretot després de comprovar que sóc l'únic visitant de l'enorme recinte.

Passades les cinc i amb mitja hora de retard comencen a arribar els primers antifeixistes. No hi ha ni banderes —més enllà de la que porten els antifeixistes alemanys—, ni es criden consignes. És una concentració pacífica rodejada de policia. La majoria parlen en rus, porten fotografies de persones assassinades pels nazis i una corona de flors. Entre els concentrats col·locats en fila, hi destaca un enorme equip de so on es reproduïxen cançons de tonada melangiosa. Els concentrats duen cirris encesos en record de les víctimes de l'horror. Amb prou feines són una vintena encapçalats per Joseph Koren, també reben el suport d'un grupet de tres antifeixistes alemanys. Marxo abans d'acabar l'acte. Després d'una hora no sembla que la cosa vagi a més. M'enduc una sensació desoladora en constatar l'avançada edat dels concentrats —quasi tots són jubilats— i penso que al matí, amb els legionaris, hi havia molta gent jove. Quin futur espera a Letònia si els seus joves no són capaços de recordar i honorar les víctimes de l'Holocaust? Potser el seu futur no serà tan diferent del que pugui passar a d'altres països d'Europa, com el de la nostra veïna França, on el Front National és el partit preferit per la joventut.

Marxo cap a l'hotel amb el convenciment que el poble —sigui quin sigui— que oblida la seva història està condemnat a repetir-la. ●